

Mövzunun adı: *Xarici ölkələrin vergi sistemi . Azərbaycanın vergi sistemi ilə müqayisəli təhlili*

Mövzunun tədrisinin məqsədi: Dinləyiciləri xarici ölkələrin vergi təcrübəsi ilə tanış etmək və Azərbaycanın vergi sistemi ilə müqayisə aparmaq.

Mövzunun tədrisinin məqsədi dinləyicilərin xarici ölkələrin vergi sistemi və vergi siyasəti haqqında biliklər almasıdır.

Dinləyicilər təlimin sonunda vergi sisteminin yaranması və inkişaf mərhələlərini, təkmilləşdirilməsi istiqamətlərini, vergi sistemini xarakterizə edən göstəriciləri, müasir vergi sisteminin xüsusiyyətlərini, modernləşdirilməsi istiqamətlərini, dünyada aparılan vergi siyasətinin əsas istiqamətlərini biməli və optimal şəkildə qurulmuş vergi sisteminin iqtisadi inkişafa təsirini əsaslandırmağı, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsində vergi siyasətinin rolunu qiymətləndirməyi bacarmalıdır.

Təlim saatlarının miqdarı: - 2 saat

Təlim metodu(əsas və köməkçi metodlar): Mühazirə və nümayiş metodu, qrup işi, sual-cavab metodu, müzakirə.

Dinləyici auditoriyası: Peşə fəaliyyətinin ümumi əsasları

Baxılacaq suallar(mövzunun planı)

- 1.Xarici ölkələrin vergi tənzimlənməsi sisteminin xüsusiyyətləri
- 3.Vergi dərəcələri ən yüksək olan ölkələr
- 4.Vergi dərəcəsi ən aşağı olan ölkələr.
5. Vergi sistemləri arasında müqayisələr

Ölkələrin vergi sistemləri üçün əsas göstərici vergilərin iqtisadiyyatın inkişafına təsir göstərməsidir. İnkişaf etmiş dövlətlər üçün ən xarakterik cəhət iqtisadi həyatın müxtəlif sahələrinə dövlət müdaxiləsinin səviyyəsidir. Dövlət müdaxiləsinin əsas məqsədi iqtisadiyyatın tənzimlənməsidir. İqtisadiyyatın dövlət tərəfindən tənzimlənməsinin əsas məqsədi isə sabit iqtisadi artıma nail olmaq, qiymətlərin sabitliyinin, əmək qabiliyyətli əhalinin tam məşğulluğunun, əhalinin gəlirlərinin müəyyən səviyyəsinin təmin edilməsi və vətəndaşların sosial müdafiəsi sisteminin yaradılmasıdır.

Dövlət tənzimlənməsinin əsas vasitələri isə vergi siyasəti və azad sahibkarlığa maliyyə dəstəyinin göstərilməsidir. Hər bir ölkə öz milli maraqlarını nəzərə almaqla vergi siyasəti aparır. Dövlətin vergi siyasəti ölkədə əlverişli vergi mühitinin formalaşmasına, investisiyaların təşviqinə yönəlməlidir.

Respublikamızda iqtisadiyyatın vergi tənzimlənməsinin başlıca məqsədi milli mənəvi dəyərlər nəzərə alınmaqla vergi sistemini beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaqla onun təkmilləşdirilməsindən, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının

sürətləndirilməsinə təkan verən səmərəli vergi siyasətinin həyata keçirilməsindən ibarətdir.

Avropa İttifaqına (Aİ) daxil olan ölkələrdə vergi siyasəti aşağıdakı iki əsas strateji prioritetlər əsasında qurulur:

- 1) iqtisadi səmərəlilik;
- 2) sosial bərabərlik və müdafiə.

Avropa İttifaqına daxil olmuş ölkələri iki böyük qrupa bölmək olar. Birinci qrupu təşkil edən inkişaf etmiş ölkələrdir (Almaniya, Fransa, İngiltərə, Hollandiya, İspaniya, İtaliya, İsveç, Danimarka, Finlandiya və sair ölkələr). Bu qrup ölkələrin vergi siyasətinin əsas prioritetləri ölkənin iqtisadi rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi ilə yanaşı, ölkədə sosial bərabərlik prinsiplərinə riayət edilməsidir. Bu ölkələrdə vergi daxilolmalarının böyük hissəsi daha az təminatlı əhalinin sosial müdafiəsi və insan kapitalının inkişaf etdirilməsi üçün istifadə edilir.

İkinci qrupda Aİ-yə yeni daxil olmuş və namizəd olan ölkələr (Şərqi Avropa və Baltikyanı ölkələr) daxildir. Bu qrup ölkələrin vergi siyasətinin əsas prioriteti - ölkənin iqtisadi səmərəliliyinin artırılmasıdır və sosial müdafiə məsələlər artıq ölkənin iqtisadi imkanlarına uyğun həll olunur. Bu prioritetlərə əsasən Aİ-nin çərçivəsində olan bu iki qrup ölkələr arasında vergi növləri üzrə vergi siyasəti fərqlənir. Aİ-nin tərkibinə əvvəl daxil olmuş inkişaf etmiş ölkələrdə, xüsusən Skandinaviya ölkələrində, ÜDM-də ümumi vergi yükünün xüsusi çəkisi (42-45%) Aİ - na yeni daxil olmuş ölkələrə nisbətən (30-32%) daha yüksəkdir və bu daha yüksək vergi dərəcələrin tətbiq olunmasının nəticəsidir.

Avropa İttifaqı Əlavə dəyər vergisi haqqında direktivlərin tələblərinə əsasən Aİ üzvü olan ölkələrin milli qanunvericiliyində ƏDV-nin standart dərəcəsi 15%-dən, azaldılmış dərəcəsi 5%-dən aşağı müəyyən edilə bilməz. E-kommersiyanın Aİ-dən xaricə ixrac edilməsi ƏDV-yə "0" (sıfır) dərəcə ilə cəlb edilir.

Ümumi olaraq Aİ-na daxil olan və digər ölkələrin vergi sistemlərini təhlil edərək, nəticəyə gəlmək olar ki, mütərəqqi vergi sistemi aşağıdakı əsas 5 prinsipə cavab verməlidir:

1. Bərabərlik - vergi sistemi bütün vergi ödəyiciləri üçün bərabər və ədalətli olmalıdır, nəticədə eyni şəraitdə olan vergi ödəyiciləri üçün eyni vergilər tutulmalıdır və eyni əməliyyatlardan da eyni qaydada vergi alınmalıdır.

2. Sadəlik – vergi sistemi mümkün qədər sadə olmalıdır ki, vergi ödəyicilər öz öhdəliklərini asan başa düşüb vergiləri vaxtında və tam ödəsinlər və eyni zamanda vergi orqanların inzibati xərcləri və vergi nəzarətdə çətinliklər azalsın.

3. Kafilik – vergi sistemi dövlət büdcəsini kifayət qədər və qabaqcadan məlum olan gəlir mənbələri ilə təmin etməlidir.

4. Səmərəlilik – vergi sistemi səmərəli olmalıdır və ölkənin iqtisadiyyatında məhsul və xidmətlərin istehsal həcmının artmasının qarşısını almamalı və ya azaltmamalıdır.

5. Rəqabət qabiliyyəti – digər ölkələrin vergi sistemlərinə dair milli vergi sistemi rəqabət qabiliyyətli olmalıdır, ona görə ki uzun müddətli, davamlı və real iqtisadi inkişafı, yeni iş yerlərinin yaradılmasını və artımını təmin edən sistem olmalıdır.

Xarici ölkələrin vergi tənzimlənməsi sisteminin xüsusiyyətləri

Vergi mexanizmləri vasitəsi ilə dövlət gəlirlərinin tənzimlənməsi siyasəti vergi dərəcəsi və vergi güzəştləri alətlərinin köməyi ilə təmin olunur. Gəlirlərin tənzimlənməsi istiqamətində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinin əsas vasitəsi vergi dərəcələri hesab edilir. O, vergi bazasının və ya onun bir hissəsinin faizini müəyyən edir. Hökumət vergi qanunvericiliyində elə bir ciddi dəyişiklik etmədən yalnız tətbiq olunan vergi dərəcələrində düzəliş etməklə vergi tənzimlənməsini həyata keçirir. Dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi üçün vergi dərəcəsinin əsas rolu ondan ibarətdir ki, o müxtəlif növ vergi dərəcələrindən (*proporsional, progressiv və regressiv dərəcələr*) ibarət olmaqla xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Onların köməyi ilə tək cə müxtəlif kateqoriyalı vergi ödəyicilərinin gəlirlərinin formalaşdırılması həyata keçirilir. Mərkəzləşdirilmiş vergi sistemi vergi dərəcələri hesabına kifayət qədər çevikdir, bu da hər il vergi dərəcələrini müəyyən etməklə ölkədə mövcud olan iqtisadi konyukturaya müvafiq olaraq səmərəli vergi siyasətinin aparılmasına imkan verir.

Vergi siyasətinin həyata keçirilməsinin səmərəli vasitələrindən biri vergi güzəştləridir. Bu onunla əlaqədardır ki, tələb olunan şərtlərə cavab verən hər bir fiziki və hüquqi şəxsə vergidən tam və ya qismən azad olma hüququ verilə bilər.

Son illər vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi, vergitutma bazasının genişləndirilməsi, vergi xidmətinin müasir Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması sahəsində əhəmiyyətli işlər görülmüş, vergi qanunvericiliyi və vergi inzibatçılığının müasir tələblər baxımından qurulmasında bir sıra müvəffəqiyyətlərə nail olunmuşdur.

Xarici ölkələrin vergi tənzimlənməsi sisteminin xüsusiyyətləri

Qeyd etməliyik ki, iqtisadiyyatda uğurlu islahatlar həyata keçirmədən səmərəli vergi sistemi yaratmaq da mümkün deyildir. Səmərəli vergi sistemi təkrar istehsal prosesinin fasiləsizliyini təmin edir və iqtisadi inkişafı tənzimləyir. Vergi sistemində ağır fiskal tələblərin daxil edilməsi son nəticədə vergidən yayınma hallarının artmasına səbəb olur, biznes fəaliyyətinin stimullaşdırılması, gəlirlərin artırılması, əlverişli vergi mühitinin yaradılması istiqamətində problemlər ortaya çıxır. Vergi sistemindəki dəyişikliklərin mahiyyəti vergiödəyicisi üçün başa düşülən olmalıdır.

Vergi dərəcələri ən yüksək olan ölkələr. Vergi mükəlləfiyyətinin daşınmasına görə ölkələrin bir neçə üsul əsasında müqayisəsini aparmaq olar. Müqayisəni vahid meyar əsasında aparmaq və obyektivliyi qorumaq üçün biz ölkədəki işləyən əhəlinin gəlirinə tətbiq edilən gəlir vergisinin ən yüksək həddindən istifadə etmişik.

Belçika. Qərbi Avropada ən yüksək vergi dərəcələri ilə fərqlənir. Gəlir vergisinin dərəcəsinin son həddi 54 faizə çatır. Dolayı vergilərin xüsusi çəkisinin yüksək olması Belçika üçün də xarakterikdir. ƏDV-nin standart dərəcəsi 21%-dir. Bundan başqa ƏDV-nin yaşayış evlərinin tikintisi üçün 12% və kənd təsərrüfatı xammalı, dərman, kitab, qəzet, kommunal xidmətlər, sərnişin nəqliyyatı xidmətləri, mehnaxana biznesi üçün 7% həcmində azaldılmış dərəcəsi var. Banklar, sığorta şirkətləri, hüquqçunas, həkim, müəllim və xəstəxanaların xidmətləri, beynəlxalq daşımalar ƏDV-dən azaddır. Belə yüksək vergilərə baxmayaraq, Belçika iqtisadiyyatı heç də aşağı durumda görünmür,

ölkənin ÜDM-i 392 milyard dollar (*18-ci yer*) təşkil edir. Həmçinin illik məhsul və xidmət ixracı 322 milyard dollara çatır. Bununla yanaşı Beynəlxalq Valyuta Fondu qeyd edir ki, Belçikada iqtisadi artım tendensiyasında azalma müşahidə olunur, işsizlik artır və ölkədə büdcə kəsiri 3 faizə çatır.

Vergi ödəyiciləri: Belçika vergi qanunvericiliyinə əsasən ƏDV ödəyiciləri aşağıdakılardır:

- Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olanlar (həm hüquqi şəxslər, həm də fərdi sahibkarlar);
- Birlik-daxili əldəmələri həyata keçirənlər;
- Aİ xaricindən idxal həyata keçirənlər.

İllik dövriyyəsi 5 580 avrodan az olan sahibkarlar (həm hüquqi şəxslər, həm də fərdi sahibkarlar) ƏDV ödəyicisi hesab olunmurlar, lakin bu şəxslər könüllü ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatda dura bilərlər.

Vergiyə cəlb olunan əməliyyatlar: ƏDV-yə cəlb olunan əməliyyatlar aşağıdakılar hesab olunur:

- Sahibkarlar tərəfindən malların təqdim olunması, malların qeyri-sahibkarlıq məqsədilə istehsal həddlərindən kənara çıxarılması da daxil olmaqla;
- Xidmətlərin təqdim edilməsi (sahibkarlar tərəfindən malların təqdim edilməsi hesab edilməyən digər əməliyyatlar);
- ƏDV ödəyicisi və ya ƏDV ödəyicisi olmayan hüquqi şəxs tərəfindən Birlik-daxili əldə etmələr;
- İstənilən şəxs (ƏDV ödəyicisi olan və olmayan) tərəfindən mal idxalı;
- Rezident müəssisə tərəfindən qeyri-rezidentə elektron xidmətlərin (e-kommersiya) təqdim edilməsi;
- Aİ-dən kənar dövlətdən olmayan fərdi şəxs və ya sahibkara elektron xidmətlərin (e-kommersiya) təqdim edilməsi;
- Aİ üzvü olan digər dövlətdə təsis edilmiş sahibkar tərəfindən Belçikada təsis olunmuş sahibkar və ya sahibkar olmayan hüquqi şəxsə xidmətlərin təqdim edilməsi.

ƏDV məqsədləri üçün məcburi qeydiyyatdan keçmə üzrə minimum illik dövriyyə: 5 580 avro

Azadolmalar: Səhiyyə, sosial, təhsil, mədəniyyət xidmətləri, hüquq müdafiəçilərinin xidmətləri, bank xidmətləri, faiz tutulmaları, sığorta xidmətləri, torpaq və digər daşınmaz əmlak satışı, əmlak icarəsi ƏDV-dən azaddır.

Dərəcələr: ƏDV-nin standart dərəcəsi 21%-dir. Azaldılmış 12%-lik dərəcə kömür əsaslı yanacağa, restoran və ketrinq xidmətlərinə (içkilər istisna olmaqla), rəqəmsal televiziya abunəsinə, bəzi sosial məişət layihələrinə tətbiq edilir. Daha da azaldılmış 6%-lik dərəcə ümumi ərzaq tədarükü, kitab və qəzet çapına, mehmanxana-otel xidmətlərinə, sərnişin nəqliyyatı, müəllif hüququ ilə bağlı olan royaltidən gəlir və onun təqdim edilməsinə (kompüter proqramları üzrə), əczaçılıq məhsulları və suyun təqdim edilməsinə tətbiq edilir. "0" (sıfır) dərəcə ilə ƏDV ixracı və ixrac xarakterli transaksiyalara, həmçinin Aİ ərazisindən kənarada olan alıcılara elektron xidmətlərin (e-kommersiya) ixracına tətbiq edilir.

Finlandiya. Gəlir vergisi dərəcəsinin son həddi 46,6 faiz olan Finlandiya ən yüksək vergiləri olan ölkələr sırasındadır. Buna əsasən vergi dərəcələri bu səviyyədə yüksək olan bir çox ölkələrdən fərqli olaraq, ümumilikdə Finlandiya ölkə iqtisadiyyatını çox yaxşı durumda saxlaya bilir. Ölkə dünya üzrə adambaşına düşən ÜDM göstəricisinə görə 20-ci yeri tutur, bu göstərici 36,3 min dollara çatır. Digər Avrozona ölkələri ilə müqayisədə son illər Finlandiya özünün iqtisadi inkişafına nail olmuşdur. Bu ölkə həm də bank böhranından yayınmağa müvəffəq olur.

Almaniya. Gəlir vergisinin son həddi 42 % olmaqla, Almaniya yuxarıda adı sadalanan ölkələrdən çox da geri qalmır. ƏDV-nin standart dərəcəsi 16%, əsas ərzaq məhsulları, kitab və jurnallar üzrə aşağı, yəni 7% dərəcəsi ilə vergi tutulur. Sahibkarların cari ildə dövrüyyəsi 32,5 min avrodan az olarsa, onlar növbəti ildə ƏDV ödəməkdən azad olmaq hüququna malikdirlər. Bütçə gəlirlərində ƏDV-nin xüsusi çəkisi 28% təşkil edir. Mənfəət vergisi 15%-dir. Alıcılıq qabiliyyəti paritetinə görə adambaşına düşən orta ÜDM miqdarı Almaniya 35,5 min dollar təşkil edir. Qeyd etmək lazımdır ki, yüksək vergilər ölkədən emiqrasiya edənlərin sayının artmasına rəvac verir. Baxmayaraq ki, ölkəyə gələn immiqrantlar say baxımından bu fərqi kompensasiya edir, təhsil və peşəkar yararlılıq nöqtəyi-nəzərindən ölkəyə gələn insan resurslarının axını səviyyə baxımından çox-çox aşağıdır.

Danimarka. Ən yüksək gəlir vergisi tutan ölkələrin siyahısında 4-cü yerdə olmaqla, bu göstərici 44 faiz təşkil edir. ƏDV-nin standart dərəcəsi 25%-dir. Danimarkada yüksək vergilər və əhalinin inanılmaz optimizmi möcüzəvi bir ahəng təşkil edir, yəni yüksək vergi mükəlləfiyyəti nəinki əhalinin narazılığına səbəb olmur, eyni zamanda danimarkalılar özlərini dünyanın ən xoşbəxt milləti hesab edirlər. Bu ölkədə adambaşına düşən ÜDM 37,0 min avro təşkil edir, bu isə çox da böyük olmayan bu ölkəyə ümumdünya reytingində fəxri 16-ci yeri tutmağa imkan verir.

İtaliya. Gəlir vergisinin ən yüksək həddi 39,0% təşkil edir. Mənfəət vergisinin dərəcəsi 27,5%, ƏDV-nin standart dərəcəsi isə 20%-dir. Bununla yanaşı İtaliyada adambaşında düşən ÜDM-in miqdarı yuxarıda baxdığımız bütün ölkələr ilə müqayisədə daha az, yəni 30,6 min dollar (dünya üzrə 27-ci yer) təşkil edir. Digər iqtisadi göstəricilər heç də yaxşı cəhətdən fərqlənmir. İtaliyanın dövlət borcu illik ÜDM-i üstələyir.

Vergi dərəcəsi ən aşağı olan ölkələr.

İsveçrə. Gəlir vergisinin son həddi 20 faiz təşkil edir. Adambaşına düşən ÜDM göstəricisinə görə İsveçrə yeddinci (43,2 min dollar) yeri tutur. Ölkə rəhbərliyi aşağı vergi siyasətindən istifadə edərək bütün dünya varlıqlarını İsveçrəyə investisiya qoymağa dəvət edir. İsveçrə aşağı vergi yükü ilə yaxşı iqtisadi göstəriciləri bir araya sığışdıra bilən nadir ölkələr sırasındadır.

Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ). Birləşmiş Ştatlar hələ də ən aşağı vergi yükü (gəlir vergisinin son həddi 27 faiz təşkil edir) olan ölkələr kateqoriyasına daxildir. Əksər Avropa ölkələrindən fərqli olaraq, ABŞ-da ümumi satışdan vergi və əlavə dəyər vergisi yoxdur. Ölkənin federal bütçəsinə yığılan vergilər bilavasitə

proqressiv gəlir vergisi hesabına formalaşır və ÜDM-in 10%-dən 35%-dək təşkil edir.

Ölkə dünyada ən böyük iqtisadiyyata malikdir. ABŞ adambaşına düşən ÜDM-in miqdarına görə (*47,7 min dollar*) 6-cı yeri tutur və o, dünya ticarətinin episentri hesab edilir. ABŞ həmçinin insanın bir saatlıq zəhmətinə görə ən yüksək əməkhaqqının verildiyi ölkədir. Həmçinin bu ölkə, orda işləməyə gələn immiqrantların nəhəng ordusu ilə seçilir. Statistik göstəricilərdən aydın olur ki, 38,0 milyondan artıq insan iş üçün məhz ABŞ-a üz tutub.

Avstraliya. Sözü gedən vergi mükəlləfiyyəti (*gəlir vergisi*) Avstraliyada cəmi 31,5 faiz təşkil edir, hər adam başına düşən ÜDM miqdarı 36,9 min dollar olmaqla, ölkə dünya üzrə 17-ci yeri tutur. Avstraliyanın hazırkı durumu dünyanın digər inkişaf etmiş iqtisadiyyatlarından daha qənaətbəxşdir. Ölkədə işsizlik səviyyəsi 5,5 faiz təşkil edir.

Kanada. Vergitutma struktur baxımından ABŞ-a bənzəyir, gəlir vergisinin son həddi nisbətən yuxarıdır (*31,2 faiz*). 2010-cu ildə bu ölkədə işsizlik 8,5 faiz təşkil etmişdir. Kanada adambaşına düşən ÜDM-in (*39,1 min dollar*) miqdarına görə 13-cü yeri tutur. Ölkənin səhiyyə və eləcə də sosial dəstək sistemi olduqca inkişaf etmiş olmaqla tariflər yüksəkdir. Müəyyən iqtisadi problemlərlə üzləşən Kanada iki seçim, ya bu xərcləri azaltmaq, ya da vergi mükəlləfiyyətini artırmaq qarşısında qalır.

Yaponiya. Yaponiya dünyanın ən güclü iqtisadiyyatlarından biri olsa da, adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 31,4 min dollar (*24-cü yer*) təşkil edir. Yaponiyanın dövlət borcu illik ÜDM-in 78 faizini təşkil edir, buna rəğmən gəlir vergisinin son həddi 33,0 faizdir.

Böyük Britaniya. Vergitutma nəzəriyyəsinin vətəni sayılan Böyük Britaniyada vergilər 5 əsas qrupa bölünür:

- ✓ *gəlirdən tutulan birbaşa vergilər-bura gəlir vergisi, kapitaldan vergi və miras qalan əmlakdan vergi daxildir;*
- ✓ *dolayı vergilər-bura ƏDV, aksizlər, gömrük rüsumları, gerb rüsumu və s. daxildir;*
- ✓ *yerli vergilər-bu verginin əsasını əmlak vergisi təşkil edir;*
- ✓ *işgüzar fəallığa görə vergilər;*
- ✓ *digər vergi.*

Rezidentlik: B.Britaniya və Şm. İrlandiya krallığında təsis edilən təşkilatlar hər bir halda rezident hesab edilirlər. Digər müəssisələr və ya təşkilatların mərkəzi idarəetmə və nəzarət proseslərinin Birləşmiş Krallıqda baş verdiyi təqdirdə rezident hesab olunurlar. Ülyahəzrətin Gəlir və Gömrük Orqanı müəssisənin faktiki (de fakto) fəaliyyət istiqamətini və yerini müəyyən etmək məqsədilə onun idarəetmə və nəzarət mərkəzinə baxış keçirir. Əgər müəssisə daxili qanunvericiliyə əsasən Birləşmiş Krallıqda rezident olub, vergi müqaviləsinin məqsədləri üçün başqa ölkənin rezidentdirsə, bu halda Birləşmiş Krallıqda qeyri-rezident hesab olunur.

Azərbaycanın vergi sisteminin xarici ölkələrin vergi sistemi ilə müqayisədə oxşar və fərqli cəhətləri mövcuddur. Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir ölkədəki vergi sistemi ilk növbədə onun dövlət quruluşu ilə müəyyən olunur. Federativ quruluşa malik olan ölkələrdə federal , regional və yerli vergilər mövcud olur. Unitar quruluşa malik olan ölkələrdə isə federal vergilər mövcud olmur. Azərbaycanın vergi sisteminə (Maddə 4) aşağıdakı vergilər aid edilir:

- Dövlət vergiləri;
- muxtar respublika vergiləri
- yerli vergilər

Bu baxımdan Azərbaycanın vergi sisteminə daxil olan vergilər digər ölkələrdən fərqlidir. Digər mühüm məqamlardan biri xarici ölkələrdə tətbiq olunan vergi dərəcələrinin fərqi ilə bağlıdır. İnkişaf etmiş ölkələrdə vergi dərəcələrini 3 qrupa bölürlər:

- nominal vergi dərəcələri;
- real (effektiv) vergi dərəcələri;
- marjinal vergi dərəcələri.

Nominal vergi dərəcələri bilavasitə vergi qanunvericiliyi ilə müəyyən olunur. Lakin fərqli vergi şkalaları tətbiq olunduqda vergilərin real dərəcəsi ilə nominal dərəcələri arasında fərqlər meydana gəlir. Məsələn Azərbaycanda müzdli işlə əlaqədar gəlir vergisinə progressiv şkala tətbiq edilir. Buna görə vergi tutulan məbləğin dəyərindən asılı olaraq real vergi dərəcəsi də dəyişir. Beynəlxalq təcrübədə vergi dərəcəsi aşağıdakı kimi hesablanır:

$$Vd = (V / G) \times 100\%$$

Misal : Dövlət sektorunda çalışan əməkdaşın əmək haqqı 3000 AZN olduqda onun real faiz dərəcəsi aşağıdakı kimi hesablanır :

$$Vd = (350 + 125) / 3000 \times (100\%) = 15.83\%$$

Bu artıq real vergi dərəcəsidir. Real vergi dərəcəsi vergitulan məbləğdən asılı olaraq dəyişir. Marjinal vergi dərəcəsi son hədd vergi dərəcəsidir. Bu elə bir vergi dərəcəsidir ki, vergitutma bazası artdıqda vergi dərəcəsi dəyişmir. Məsələn Azərbaycanda gəlir vergisinin marjinal dərəcəsi 14%-dir.

Azərbaycanı digər inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə xarakterizə edən əsas cəhət makroiqtisadi səviyyədə aşağı vergi yükünə malik olmasıdır.

Nəzarət sualları:

- 1.Vergilərin iqtisadiyyatın inkişafına təsirini əsaslandırın
- 2.İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin əsas məqsədi nədən ibarətdir?
- 3.İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsində vergilərin rolu nədən ibarətdir?
- 5.Vergi siyasətinin mahiyyəti nədən ibarətdir?
- 6.Xarici ölkələrin vergi tənzimlənməsi sisteminin əsas xüsusiyyətləri hansılardır?
- 7.Vergi islahatlarının aparılmasının əsas istiqamətlərini göstərin.
- 8.Vergi dərəcələri ən yüksək olan xarici ölkələr hansılardır?

9.Vergi dərəcəsi ən aşağı olan varici ölkələr hansılardır?

Müstəqil öyrənmə üçün tapşırıqlar:

- 1.İnkişaf etmiş ölkələrin vergi sisteminin əsas xüsusiyyətləri
2. Federativ dövlətlərin vergi sisteminin əsas xüsusiyyətləri

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 1995
2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Bakı, 2013
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli 800 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası
4. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2012-ci il 7 may tarixli 96 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Əlavə dəyər vergisi üzrə gömrük borcunun məbləğinin hesablanması Qaydası”
- 5.Kəlbəyev Y.A., Məhərrəmov R.B., Rzayev P.Q.(2011). Xarici ölkələrin vergi sistemi. Bakı: “İqtisad Universiteti”, 554 s.
6. Məmmədov F.Ə., Musayev A.F., Sadıqov M.M., Kəlbəyev Y.A., Rzayev Z.H. Vergilər və vergitutma. Dərslik. Bakı, 2010, s. 512
7. Məhərrəmov A.M. və Aslanov H.H. Xarici iqtisadi fəaliyyətin tənzimlənməsi. Bakı – 2008, s. 399
8. Musayev A.F., Kəlbəyev Y.A., Hüseynov A.A. Azərbaycan Respublikasının vergi xidməti: islahatlar və nəticələr. Bakı, 2002
9. Rzayev P.Q. İqtisadiyyatın vergi tənzimlənməsi mexanizminin stimullaşdırıcı rolunun artırılması istiqamətləri. Bakı: “İqtisad Universiteti” 2013, 392 s.
10. Абрамов В. А.(2010). Упрощенная система налогообложение. Москва. Ос-89, 287 с. (*Abramov V.A. (2010). Sadələşdirilmiş vergi sistemi. Moskva. Os-89, 287 s.*)
11. Анищенко А.В. (2009). Оптимизация налогов. Москва. Изд-во Бухгалтерский учет, 128 с. (*Anişenko A.V. (2009) Vergilərin optimallaşdırılması. Moskva. Mühəsibat uçotu Nəşriyyatı, 128 s.*)
- 12.Попова Л.В., Дрожжина И.А., Маслов Б.Г.(2008) Налоговые системы зарубежных стран. М.: 368 с. (*Popova L.V., Drojjina İ.A., Maslov B.Q.(2008) Xarisi ölkələrin vergi sistemi. M.: 368 s.*)
13. <http://www.e-taxes.gov.az/>